

DE REFORMATIE

Weekblad tot ontwikkeling van het Gereformeerde leven

Onder redactie van Prof. Dr F. J. J. Buijendijk, Dr K. Dijk, Dr V. Hepp en Dr B. Wielenga

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo, (N.O.B.); J. van Andel, 's-Gravenhage; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids, Michigan (Noord-Amerika); Dr Joh. C. Breen, Amsterdam; Prof. Dr F. W. Grosheide, Amsterdam; Dr W. G. Harrenstein, Medan; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, Tiel; Dr B. A. Kuipers, Almelo; Dr J. G. Kunst, Arnhem; Dr H. W. Laman, Assen; Dr C. Liedeborn, Amsterdam; Dr S. O. Los, Den Haag; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; Dr J. C. de Moor, Utrecht; Prof. Dr J. Ridderbos, Kampen; Dr J. C. Rullmann, Utrecht; Dr K. Schilder, Gorinchem; J. Schouten, Rotterdam; Dr W. J. A. Schouten, Kampen; Dr J. Thijss, Middelburg; Dr H. W. van der Vaart-Smit, 's-Graveland; Dr D. H. Th. Vollenhoven, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Anna-Jacobapolder; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Adres der Redactie:

Dr. V. HEPP, Paul Krugerstraat 55, Watergraafsmeer.

Drukkers-uitgevers:

OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No 58 — Postrekening No 36000.

Abonnement: f 1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling.

Voor 't Buirel en Ned-Indië f 7.50 (voor Amerika \$ 3) p. jaar.
Advertentiën: 35 ct. p. regel, Familieberichten 25 ct. p. regel.

INHOUD: Calvinisme en Karaktervorming III. — Uit de Schrift: Overdriving in het gebed. (Ps. 42:8). — Populair Wetenschappelijke Schetsen: Aesthetische Christusbewoening VI. — Uit de Pers. — Vragenbus. — Kerknieuws.

CALVINISME EN KARAKTERFORMING.

III.

Door Dr A. Kuyper is in zijn bekende Stone-lesingen op magistrale wijze uiteengezet, dat 't Calvinisme een eigen systeem van wereld- en levensbeschouwing is.

Hierin staat hij niet alleen.

Onder meer heeft ook de bekende Troeltsch op schitterende wijze doen uitkomen de groote betekenis van 't Calvinisme als levensbeschouwing, in de geschiedenis der westersche Christenheid. Zelfs wijst hij er op, dat de principia, die in 't Calvinisme liggen, uitermate hebben bijgedragen voor de vorming van groote karakters.

En we behoeven er ons niet over te verwonderen.

't Is immers zoo, als het doot Dr Kuyper wordt uiteengezet, en ook duidelijk bij Troeltsch voorkomt, dat het Calvinisme heeft een eigen ethiek met zeer kenmerkende karaktertrekken.

Als einddoel van het leven en streven der menschen kent het slechts de eere van God.

God, die soeverein is in volstreken zin, heeft alles in 'taanzijn geroepen met het oog op de verheerlijking van zijn Naam, en de calvinist, die calvinist is niet alleen met het hoofd, doch ook met het hart, kent geen hooger doel, dan met bewust streven den naam van zijn God te loven en te prijzen.

Nu kent ook de niet-calvinistische, maar toch oprechte christen, wel het einddoel van de eere Gods voor zijn leven en handelen, evenwel in ander verband en anders geaccentueerd.

Er is echter behalve dit nog wel iets anders, waardoor het eigene in het Calvinisme in 'toog springt.

Het zedelijke handelen van den mensch wordt bepaald niet alleen door het einddoel, maar ook door het zedelijk subject. De zedelijke gezindheid nu van den calvinist draagt het kenmerk van een eigen religieus bewustzijn. En gelijk dat religieus bewustzijn in zijn eigenaardige gesteldheid bij ieder geloovige voor een zeer groot deel bepaald wordt door den geloofsinhoud, zoo is het vooral die inhoud van het geloof, die er bij den aanhanger van het Calvinisme dat eigen stempel aan geeft, dat het duidelijk onderscheidt van anderer religieus bewustzijn.

Op dit klaarlijkelijke feit is door niemand minder gewezen dan door Wilhelm Dilthey.

Het gaat niet aan dit alles breder uiteen te zetten, dan met het oog op het onderwerp noodig is, maar toch moet het even worden toegelicht.

Het voornaamste stuk des geloofs is voor den Calvinist de volstrekte soevereiniteit Gods. Niet zonder recht is het wel genoemd de grond aller gronden en de norm aller normen.

Hiermee in verband staat onmiddellijk de leer der uitverkiezing, wel niet door Calvin voor het eerst in de Heilige Schrift gevonden, maar toch door hem in al zijn consequenties doorgetrokken.

Het geloof van uit genade uitverkoren te zijn en daardoor kind van God te mogen wezen is onwillekeurig reden geworden van de hoogste religieus waardeering van den persoon der geloovigen.

Zij, de geloovigen zelf, verstonden dit en zoo werd het besef van vrijheid tegenover alle schepsel bij hen sterk, gelijk dit in de historie bij zoo menigen calvinist tot uiting is gekomen.

Het was een bevrijding voor den individueelen geloovige van de slavernij van zonde en wereld, van mensch en natuur.

Nergens was het besef van vrijheid helderder, vaster, meer onverschooten in zijn uitingen.

Alleen maar in gebondenheid aan God en zijn Woord.

Want naast het vrijheidsbesef, of liever als wortel ervan leefde en leeft in het hart van den Calvinist steeds de onvoorwaardelijke onderwerping aan God, aan zijn geopenbaarden wil.

Het woord gehoorzaamheid heeft hij lief. En die gehoorzaamheid brengt mee zelfverloochening van eigen kennis, van eigen wijsheid, van eigen willen.

En dit spreekt vanzelf, want de Christen is zijns zelf niet. Hij behoort God toe en is geroepen en verplicht met lichaam en ziel zich als een offerande aan zijn God te geven. Dit was voor Calvin het grondbeginsel voor het zedelijk leven.

„Indien wij onzes zelf niet zijn maar des Heeren, zoo is klaarlijkelijk welke dwaalweg gevloeden, en wervwaarts al de daden onzes levens gericht moeten worden.”

„Wij zijn onzes zelf niet, laat dan of onze rede of onze wil geen heerschappij voeren over onze raadslagen en handelingen. Wij zijn onzes zelf niet, laat ons dan niet ons ten doel stellen dat wij zonden zoeken hetgeen ons naar het vleesch voordelig is. Wij zijn onzes zelf niet, laat ons dan zoveel mogelijk onszelf en al het onze vergeten. Daarentegen, wij zijn Gods eigen, laat ons dan Hem leven en sterven. Wij zijn Gods eigen, laat dan zijne wijsheid en zijn wil het oppergezag hebben over al onze daden. Wij zijn Gods eigen, laat dan alle doelen van ons leven zich uitstrekken naar Hem als naar het eenig ware doel.”

Aldus Calvin zelf.

En zoo verstaat het iedere Calvinist.

De eisch tot zelfverloochening, welke daartoe voortvloeit, doordt evenwel zijn energie niet integendeel wordt hij, hoe verder hij het op den weg der zelfverloochening brengt, des te krachtiger in zijn activiteit om de eere van zijn God te zoeken.

Het is dan ook volkomen juist, dat het bewustzijn des geloofs bij den Calvinist de activiteit niet heeft gedood, maar integendeel sterk heeft gespannen.

Want de gehoorzaamheid, op welke Calvin zoo zeer den nadruk legt is geene gehoorzaamheid als van een lijk.

Men mag er van de zijde des ongelooft zoo graag oens op smalen en dan wordt het geloofsstandpunt in 't algemeen aangegeven als het standpunt van de heteronomie.

Maar Calvin zegt het zoo schoon, als hij vermaant, dat de mensch van zichzelf afstaand doe, om de gansche kracht van zijn ziel aan te wenden tot de gehoorzaamheid des Heeren. „Eene gehoorzaamheid, zoo gaat hij dan voort, die niet slechts in het gehoorzamen van het Woord gelegen is, maar waardoor des menschen hart, ontbloot van eigen vleeschelijk inzicht, zich geheel bekeert naar het goeddenken van den Geest Gods. Deze verandering, die Paulus de vernieuwing des gemoeds noemt (Efeze 4:23), daar zij de eerste ingang tot het leven is, is aan alle wijsgeeren onbekend geweest.”

Calvin gebruikte de terminologie nog zoo niet en sprak niet van de tegenstelling „heteronomie en autonomie”, maar de zaak heeft hij klaar aangeduid en daarbij goed laten uitkomen, dat het „Christus leeft in mij” de oplossing is van het vraagstuk. De geloofsgehoorzaamheid, zooals Calvin die heeft ontwikkeld, vernedert niet en maakt niet tot slaven wie haar kent.

Nu heeft dit alles betekenis voor de karaktervorming.

Het Calvinisme toch zal, wanneer het met het hart wordt gekend en doorvoeld, in zijn aanhangers steeds in staat blijken te kweken onafhankelijke menschen. Zij verstaan de betekenis van het woord: „Gij zijt duur gekocht”, wordt dan geen dienstknechten der menschen”. Voor God, den volstrekten Souverein is het hun door genade gemakkelijk geworden te buigen, maar tegenover menschen staan ze in de vrijheid, welke God hun schonk naar den wil van zijn welbehagen. Van

daar dat zij hun zelfstandigheid gemeenlijk in die mate wenschen te handhaven, dat het soms noodig wordt hen eraan te herinneren, dat men allicht onrechtvaardig is door te veel op eigen recht te letten.

Het Calvinisme heeft zo gekweekt en zal ze verder ontwikkelen, de zelfstandige karakters.

Nemini me mancipavi, ik heb mij aan niemand verknecht, dit devies van Groen van Prinsterer teekent den zelfstandigen vrijen Calvinist.

Verder prikkelt het voortdurend tot krachtsinspanning en krachtsontplooiing.

Dat volgt uit den eisch om tot eere van God te leven en alle gaven en krachten, naar lichaam en ziel te stellen in dienst van den levenden God, maar is ook zeer terecht afgeleid uit de leer der rechtvaardigmaking, gelijk zij in 't Calvinisme logisch is uiteengezet. Want het is waar, dat de rechtvaardigmaking niet is een quietistisch uitrusten in dankbare zaligheid, maar een middel en een aansporing om te handelen. Zij toch brengt mee de implanting in Christus' lichaam, de begifting met den Geest van Christus en daardoor gevoelen de geloovigen zich onderdanen van het Koninkrijk der hemelen en dienstknechten van Christus.

Niet onnaadig is het aldus uitgedrukt, dat de proef der rechtvaardigmaking niet moet worden gezocht in innigheid en diepte des gevoels, maar in de energie, de consequentie en den samenhang van het handelen.

Welnu, ook in de consequentie van den wil is gezocht een der kenmerken van het formeele karakter.

Is nu het Calvinisme als beginsel van levensbeschouwing in staat om de misschien reeds aanwezige, doch geringe kracht der consequentie in den wil te sterken, is dan niet ook hier een karaktervormend element aanwijsbaar?

Verder is het niet tegen te spreken, dat de Calvinistische levensbeschouwing haren aanhanger van dag tot dag ondersteunt in zijn meestal van nature zeer zwak wilsleven. God immers roept en hij mag zijn leven in dienst gesteld zien van Hem uit Wien en door Wien en tot Wien alle dingen zijn. Het geeft hem moed in den dagelijks terugkerenden strijd, voor den eentonigen arbeid, in de geestelijke worsteling.

En ten slotte geeft het aan den wil een zekere standvastigheid en duurzaamheid, welke eigenschappen dikwijls te vergeefs bij de menschen worden gezocht.

Maar hierbij kunnen we niet blijven staan.

In mijn eerste artikel is het karakter omschreven als „die blijvende houding der ziel, waarnaar ieders wijsdaad door duurzaam in haar werkende grondstellingen in een zin bepaald is”. Is er nu één principe, dat den mensch meer duurzaam beheerschen kan, dan de grondstelling, dat God de volstrekte Souverein is? Wie in Hem zóó gelooft en dus zich voor Hem buigt, maar tegelijkertijd zich zijn kind weet, kan niet anders dan al zijn denken, zinnen en peinen, zijn willen en zijn voelen, zijn besluiten en zijn handelen in dienst te stellen van de eere van dien God.

De rechte Calvinist wordt daarom dan ook beheerscht door het „Soli Deo Gloria”.

En er is geen beter vormend element, dan de aldoor werkende gedachte en het aldoor werkzame streven om toch maar bewust mee te mogen werken aan de verheerlijking van den Naam van Hem, die de almachtige Schepper aller dingen is.

T

J. d. V.

UIT DE SCHRIFT.

Overdriving in het gebed.

Al Uw haren en Uw golven zijn over mij
bevestigd, Psalm 124:8.

De mensch, die bidt tot God in de spanning van zijn ziel, is niet de mensch van het wikkelen

en wegen, van het meten en schatten. Wie de onmetelijken nabij komt van den onmetelijken God, die heeft het meesnoer niet in de hand, al weet hij het in de hand zijns Gods, altijd. Wie zou met becijferingen kunnen komen tot God? Wie heeft bij Hem nooit gestamel, dat hij „de getallen niet weet”? Ach, de bidder, hij worstelt met de taal; maar hij worstelt nog eerder met de gedachte. Hij zegt en denkt nu eens te weinig, dan weer te veel. Ja, ook wel te veel. Daar is in zijn gebed overdrijving, menig keer.

Maar indien in zijn geest Gods Geest bidt met onuitspreklijke zuchtelingen, dan is daar in zijn bidden toch ook weer een dringen en persen, om van wat Gods is niet te weinig te zeggen. En terwijl in zijn ziel door de overdrijving in het gebed het gebrek van den nog niet aan de zonde ontkomene zich verriadt, daar is toch ook de jacht van het ontstoken gemoed, dat van Gods kind soms alleen daarom te veel zegt, omdat het van den Vader van Gods kind niet te weinig ooit zeggen wil. Zoo is daar in zijn bidden wel een gebrek; maar daarboven uit gaat de kracht van den Geest, die in de leerschool der intimiteit bezig is het euvel te overwinnen.

Van die beide werkelijkheden geeft Psalm 42 het ontroerend bewijs.

Hier is werkelijk overdrijving in het gebed. Al Gods baren en Al Gods golven zijn over dezen bidder heengegaan, naar hij klaagt. „Dit nu is bij geen mensch zoo. Dit was ook niet zoo bij den Psalmist... Twee, drie slagen van de golven des Heeren tegen ons moede hoofd zijn voor een gewoon menschenkind meestal reeds genoeg en te over, om het hoofd te doen neerzigen, dat het zich boven geen golfslag meer verheffen kan. Maar al Gods baren en al de golven des Heeren; wat menschenkind zou er geweest zijn, dat zijn hoofd daarouder had kunnen ophouden en daartegen de borst kon hebben ingestrekt?”¹⁾

Voorzeker, hier is overdrijving; een te hoog aanslaan, een te zwaar wegen van de smarten, die gaan door de ziel.

En al wie geleerd heeft te bidden, hij zal moeten belijden, dat ook zijn eigen gebed van die zucht tot overdrijving niet vrij is. Hoe vaak hebben ook wij niet in den overtreffenden trap gesproken, als onze nood werd voorgelegd aan God?

Wij zullen ons steeds hebben te herinneren, dat alle overdrijving, naar welke zijde dan ook, een bewijs is van de onvolmaaktheid in ons gebed, van de doorwerking der zonde ook in het allerheiligste. En een groote droefheid moge het ons zijn, dat ons gejaagde hart zelfs in de vlucht naar zijn God de dingen niet zuiver zien kan, en evenmin zichzelf. Zie het maar weer aan den dichter van dezen psalm. Terwijl hij de mate van zijn aandeel in de plagen Gods overschat, slaat hij evenzeer te hoog aan de mate van zijn draagkracht, zijn uithoudingsvermogen onder het lijden. Wat zou dat een sterke moeten zijn, die het uithouden kon onder al de golven en al de baren Gods. Bovenmenselijke kracht slechts is in staat daartegen in te gaan. Deze mensch, die zoo heel klein wil worden voor God, en die (zoo zwak weet hij zich), zijn tranen heeft tot spijze, hij voelt niet, hoe groot hij daareven van zichzelf gesproken heeft... Hij zoekt naar woorden om zijn onlediging af te beelden, en in zijn zoeken ontglipt hem toch een woord, dat hem met sterkte bekleedt... Tegenstrijdigheid in het gebed!

Maar juist daardoor kenmerkt zich dit gebed

¹⁾ Dr A. Kuyper, Zijn uitgang te Jeruzalem, 1912, bl. 23.

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN.

Aesthetische Christusbeschouwing.

VI.

(Pantheïstische en Panchrististische trekken).

En was dit alles nu nog maar het eenige!

Het zou al genoeg zijn, maar het zou dan nog erger kunnen.

Maar we hebben nog niet alles gezegd. Want het valt niet te loochenen, dat deze aesthetische Christusbeschouwing, juist omdat ze samenhangt met het algemeener verschijnsel van aesthetische religie, de verwantschap aan het pantheïsme niet verloochenen kan. Daarvoor is die aesthetische religie te veel afhankelijk van de neoplatonici der Renaissance met hun schoonheid van het universum, hun goddelijke eenheid van het al-leven. Daarvoor ook heeft ze te veel overgenomen van het aesthetisch optimisme van Shaftesbury¹⁾, waarbij de ziel, in extase voor wat waar is en goed en schoon, zich boven zichzelf opheft tot de overgave van haar kracht in hogere krachten en religie dan ook opgaat in het bewustzijn van eigen eenheid met de groote realiteiten in den kosmos.

Het is wel deze pantheïstische grondgedachte, die nog het meest aansprakelijk is voor de verneveling en vervluchtiging van de schatten van

als uiting van toch waarachtige vroomheid. De overschatting van eigen weerstandsvermogen is niet hewust in den bidder. Zijn de andere woorden in dit lied niet worstelingen Gods, om toch maar uit te spreken de geweldigheid Gods en de nietigheid van dezen biddenden mensch, den verslagene Gods?

Alle overdrijving is dan ook niet hetzelfde.

Daar zijn menschen, die zich sterk genoeg wanen, om al Gods licht te verdragen, om heel Gods donker te peilen. Als die menschen roemen, dat zij al Gods heerlijkheid hebben gezien, of al Gods geweldigheid hebben ondergaan — dan is daar ook overdrijving, maar waarvan dan het uitgangspunt is — eigen hoogheidsgevoel. Die menschen zullen eenmaal erkennen: de helft was mij niet aangezegd; maar dat zullen ze dan zeggen, als over hen uitgegoten wordt niet al Gods licht, doch al de donkerheid, al de dreiging, al de geweldigheid Gods. Want zijn licht zullen ze dan moeten missen, omdat zij de grootheid Gods hebben afgemeten naar hun eigen gewaande sterkte. Bij het uitmeten van zichzelf hebben ze Gods onmetelijkheid immers vergeten?

Maar daar zijn er ook, die bij de onmetelijkheid Gods het uitmeten van zichzelf vergeten. Dat is de omgekeerde weg. Goed is dat niet, maar dit gebrek is op weg om genezen te worden. Zalke bidders vragen heden als Mozes: Toon mij al uw heerlijkheid; en ze klagen morgen als deze dichter: Gij toont mij al uw geweldigheid. En telkens is er de overschatting van de sterkte hunner oogen en van den weerstand hunner ziel; maar ze weten het niet; wat ze weten, dat is enkel dat God groot is; groot in zijn overstralende heerlijkheid en in zijn overweldigende ontzaglijkheid; onmetelijk in de zee van zijn licht en van zijn rampen. En eerst als God zelf hen onderwijst, dat zij nu nog zijn volle heerlijkheid evenmin kunnen omvatten als ze zijn geweldigheid geheel kunnen ondergaan, eerst dan zullen ze begrijpen, dat hun de helft nog niet was aangezegd. Maar ze zijn op den weg, aan welks einde Gods baren ze voor, bijgaan voor eeuwig en Gods heerlijkheid hun getoond wordt niet met mate.

Als gij overdrijft, glijd dan over die zonde niet heen. Maar onderzoek ook of uw overdrijving voortkomt uit den onwil om klein genoeg van u zelf, dan wel uit de wetenschap van: niet groot genoeg van uw God te kunnen spreken.

In het bewustzijn van dit laatste is een groote vertroosting.

Die troost wordt gevonden op den weg van Christus Jezus. Christus heeft nooit overdreven. In Hem werd het volkomen waar: al uw golven, al uw baren zijn over Mij heengegaan.

Er wie al de ontzaglijkheid Gods in Christus' kruis heeft gezien, zal daar bij het lied van Gods sterkte ophouden te overdrijven, omdat hij zelf wordt tot niets en God hem wordt alles, het einde van zijn denken, van zijn hopen, ook van zijn sidderen.

Strijd daarom, christen, tegen de overdrijving in uw gebed. Strijd ertegen zoólang, totdat...

Totdat de eeuwigheid komt.

Dan zal niemand ooit kunnen overdrijven, noch ten opzichte van zichzelf, noch ten opzichte van zijn God.

Want waar Gods baren ruischen in eeuwigheid, daar weet zich de mensch gedoopt tot ijdelheid. En waar Gods heerlijkheid is, in eeuwigheid, daar ruischt het lied der gansch onledigden, die hun volheid enkel danken aan de vervulling tot al de volheid Gods.

En wie zou daar van God ooit kunnen iets te veel zeggen?

K. SCHILDER.

theïstisch geloof in deze aesthetische religie en Christusbeschouwing. In het pantheïsme toch is de overheersching van het „afoomgevoel”²⁾: mijn leven is één met het leven van de rivier, met het leven van de bloem, van de wereld. Al wat leeft, slaat z'n vezelen en wortelen diep in het al-leven. En voor zoover dat al-leven zich door lijden opheft tot hooger wadom en schooner vorm, is ook mijn lijden een stuk van het al-lijden. Van het absolute leven ben ik niet gescheiden en van den relatieven dood evenmin. In deze wereld zijn, naar het woord van Jean Lahor, het en paradijs dooroengemengd. En wie nu van deze wereld zijn mystieken droom, zijn aesthetische spijze maakt, die heeft het geheim van den Christus wel het diepst geschonden; het geheim van schoon en onschon is bij hem niet veilig meer, het geheim van hemel en hel, van Christus en Antichrist, van Geest en Beest is eigenlijk voorgoed verloochend. Want schoon en onschon staan nu op één lijn; zonde en heiligheid vloeien samen. Kloos kan de god der schoonheidszegen worden en ook der zonde-passie. Elke dissonant lost zich op in de harmonie van het Al. Voor dit aesthetisch optimisme bestaat geen goed meer en geen kwaad; in 'twezen der zaak zijn ze beide opgeheven en bestaan niet meer. Wie nog een zondedogma predikt, nu, die doet niet veel anders dan „dichterlijke slagschaduwen” aanbrengen, om met Prof. v. Dijk³⁾ te spreken.

²⁾ Vgl. Prof. Is. v. Dijk, Gezamenlijke Werken, I, 496.

³⁾ v. Dijk, a.w. IV, 399.

PERS-SCHOUW.

„Wat vrouwen hebben de Christenen toch!”

Van de vorige week bleef nog iets staan. Ik had het over het fiasco der moderne meisjesopvoeding en hoe allerwege de overtuiging rijst, dat daarin verandering moet komen.

Op hetzelfde aambeeld hamert mevr. v. H. S. in „Christelijk Vrouwenleven”:

„'t Is nog geen week geleden, dat ik in Breda was. Ik had met de mooie oude kerk daar bezocht, en mij verbaasd over den finen kunstgeest van de werklieden die zulk een kunstgewrocht schiepen, over de klaarblijkelijke teederheid en vroomheid waarmee ze elk onderdeel van hun arbeid afwerkten. Stel u voor, dat elk klepje dat opgewijpt kon worden van de oude kanunikenbanken een geheel ander beeldhouwd motief had dan het vorige. Welk een teerheid van volharding, welk een blijde arbeidslust!”

Toen ik naar buiten trad, hoorde ik groot geschreeuw en gejoel, onsympathiek en rumoerig, na de stilte van de heilige verblijfplaats. In twee rijtuigen kwamen voorbijgerekend, zittend op den kap, joelend, schreeuwend, wuivend en gillend, blootshoofds en onzin brallend, de meisjes, die examen hadden gedaan voor de „mulo”.

Slecht, ach slecht was het niet, maar hopeloos onaesthetisch en ongelooflijk weinig vrouwelijk... en de waarheid brandde zich in mijn ziel... de zulken zijn nu de moeders van ons komend geslacht — het soort dat alles veil heeft voor een feestdag.

't Is al jaren en jaren geleden, zij over wie het gaat, is al lang overleden, en daarom mag ik er wel van vertellen.

Op een avond kwam haar man bij mij: „Kijk”, zei hij, „zoudt u mijn vrouw nu niet kunnen overhalen, om de fabriek er aan te geven? 't Is heelmaal niet noodig, ik verdien genoeg, die zoogenaamde bijverdienste is lare, vergeleken bij wat we inboeten aan gezelligheid en huiselijkheid. Denkt u dat het voor mij prettig is, altijd een doodmoede huisvrouw thuis te vinden, die het eten zoo'n beetje afraffelt, en die wel voor alles zorgt, zeker, zorgt ze voor alles, maar ze wordt er mager en stil en afgetrokken van, door het zich te veel inspannen?”

Ik praatte met de vrouw, ik praatte nog eens met de vrouw... „Dank je stichtelijk”, zeide ze eindelijk, „zoozamen en vervelend, dat thuiszitten, met niemand om eens tegen te praten. Moet je bij ons komen, op het atelier zoo gezellig als het daar is. We hooren al de nieuwtjes, die er in omloop zijn, en we zingen gezellig, en we lachen nog eens... denk je dat me man den heelen dag thuis zou willen zitten, — nou ik ook niet.”

Zij luidde in — en dat heb ik toen zoo sterk gevoeld — het nieuwe geslacht van de „knock about women”¹⁾ zooals de Engelschen haar noemen, die altijd uit zijn op avontuur, al is het van zeer onschuldigen aard, die snakken naar variatie, naar levensprikkel en „conversatie” zooals ze dat noemen.

En nu is dat alles nog niet het ergste, wij, menschen, die den Bijbel lezen, en ons door Gods Woord laten voorlichten, weten, dat ondanks al het edel pogen de wereld al slechter en ellendiger zal worden, maar Gods kinderen moeten het zout zijn, het licht op den kandelaar, de stad op een berg.

Eens schreef een heiden aan Julianus Apostates: „Wat vrouwen hebben ze toch... die Christenen!”

Mocht dit toch van ons ook gezegd kunnen worden in dezen tijd. „Wat vrouwen hebben ze toch, die Christenen, waar vindt ge zoo'n zelfverloochening, zoo'n toewijding, zoo'n rust, zoo'n blijdschap, zoo'n geloofsverzekerdheid?”

¹⁾ Vrouwen die altijd in de weer zijn.

Doch wie den Christus naar de Schriften liever heeft dan welke schoonheidsbeelding ook, die voelt, dat op dit standpunt het fundament van goddelijk recht en bittere noodzakelijkheid onder het kruis wordt weggegraven. En alle schoone woorden kunnen hem dat gemis niet vergoeden. Het kruis van deze aesthetici is geen donkerheid, die aan het licht voorafgaat, het is geen doodsgang, die het leven verwerft, maar het vormt den donkeren achtergrond op de schilderij van het licht, het is doodsprediking niet vóór, maar door het Leven; het beheerscht de wereld niet meer, maar is zelf van het wereldleven uitvloeiend en onderdeel.

En tenslotte is het niet veel meer dan ons eigen levenskruis.

Wat voor scheiding zou er zijn, tusschen Golgotha en mijn eigen smartenwoning? Welke uitnemendheid, anders dan van graduél verschil, heeft Christus boven mijzelf?

Geene.

Want, krachtens het „afoomgevoel” weet ik me één met de schoone wereld, ben ik een golf in de zee van het rusteloze Leven; maar tenslotte ben ik, indien ik belijder ben van deze aesthetische religie, ook een verschijning in den damp der smarten; ook in mij neemt de Droefheid gestalte.

Zoo is de kijk op 's levens droefheid van den man der aesthetische religie.

En nu weet ge wel, waar dat verder heen moet. Wie zich deze plaats voelt aangewezen in het wereldleven, die is tenslotte één met Christus, en

Trouw
wenkves
ten wor
werken
op kant
Men b
nen de
den mar
van het
gen. In a
iedere v
haar ma
en geno
Zij me
maatsch
Zoo o
vrouwen
komst?
er niet
mannen
verschill
zoo klep
flirtage g
eruit. D
len wor
zinnen h
Zoo r

Des
sprak
roep
invou
beste
meest
Or
kring
In d
in d

Van
verleid
Hoe c
doeld, g
te breng
Als a
Beatrice
Daarn
Maar
toe en
scheppe
en ande
Den
geleden
In Ita
In de
Dante g
Ook
achter.
Het S
heel aa
Daar
Rev. W
overnem

In
jaar
van
Zij
hij
zich
hij
en
en
wij
een
is
we

Christu
Golgoth
slechts
eigen l
is ool
gotha,
die gek
eigen t
het lev
zachte
dat kan
niet me
aanbide
ook G
Het p
chris
is het

Wan
Elk
Zoo
Dat

En a
slerven
van z
verstar
komt
aesthet

¹⁾ Windeiband, Geschichte der Philosophie, Tübingen, 1910, S. 409.